

BAYKAN SEZER'İN 20. ÖLÜM YILDÖNÜMÜ ANISINA: DOĞU-BATI ÇATIŞMASINDA TARİHİ EKSEN KAYMASI VE GÜNCELİĞİ ÜZERİNE BİR ÇERÇEVE

Ertan EĞRİBEL*

Atıf: Ertan Eğribel, "Baykan Sezer'in 20. Ölüm Yıldönümü Anısına: Tarihte Doğu-Batı Çatışmasında Tarihi Eksen Kayması ve Güncelliği Üzerine Bir Çerçeve", *Sosyologca*, 24(2022), 81-92.

ÖZ: 19. yüzyılda Batı Avrupa'da sosyolojinin ortaya çıkışıyla, Batı açıklamaları üstünlük kazanmış, lakin 1960 sonrası Batı'nın açıklamaları sorgulanmaya başlanmış, Doğu toplumları, Batı karşısında kendi sorunlarını çözme yoluna gitmiştir. Bu durum, Doğu-Batı çatışmasında eksen kaymasına yol açmış, Doğu'nun yükselişi ve Batı'nın tarih ve toplum modellerinin gerileyişi buna zemin hazırlamıştır. 1990 sonrası sosyolojide, ortak evrensel açıklamalardan vazgeçilerek, ABD'nin egemenlik düzeni içinde her ülke kendi sorununa çözüm bulma sürecine girmiştir. Eski geleneksel Doğu uygarlıklarının mirasçısı toplumlar Batı'dan yollarını ayırmışlar, Doğu-Batı çatışması kültürel kimlik/düşmanlık temelinde ayrıştırılıp mutlaklaştırılmıştır. Yakın Doğu/Akdeniz merkezli Doğu-Batı çekişmesi yerine, geleceğe yönelik olarak ABD öncülüğündeki Doğu- Batı ilişkilerinde Pasifik merkezli ABD-Çin çekişmesi öne çıkarılmaktadır. ABD eksenli küreselleşme ve bölgesel düzeyde ayrışma ve çeşitlilik içinde birlik değil kaos ve dengesizlik hakimdir. Bu modernleşme süreci küreselleşmeyle son sınırına gelmiş, açmaza düşmüştür. Sorunların çözümünden vazgeçildiğini; çatışmaya, kaosa ve yıkıma dayalı olarak üstünlüğünü korumaya çalışmasından anlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Doğu-Batı Çatışması, Eksen Kayması, Baykan Sezer, Modernleşme

In Memory of Baykan Sezer's 20th Death Anniversary: A Framework on the Historical Axis Shift and Its Currentity in the East-West Conflict in History

ABSTRACT: With the emergence of sociology in Western Europe in the 19th century, Western explanations gained predominance, but after 1960, Western explanations began to be questioned, and Eastern societies tried to solve their own problems against the West. This situation led to a shift in the axis in the East-West conflict, and the rise of the East and the decline of the history and society models of the West laid the groundwork for this. entered the process. Societies, the heirs of the old traditional Eastern civilizations, separated from the West, and the East-West conflict was separated and absolutized on the basis of cultural identity/hostility. Instead of the Near East/Mediterranean-centered East-West conflict, the Pacific-centered US-China conflict is highlighted in the US-led East-West relations for the future. In the US-based globalization and regional disintegration and diversity, chaos and imbalance dominate, not unity. This modernization process has reached its final limit with globalization and has fallen into a deadlock. The solution of the problems has been abandoned; we understand it from trying to maintain its superiority based on conflict, chaos and destruction.

Keywords: East-West Conflict, Axis Shift, Baykan Sezer, Modernization

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 13.06.2022

Kabul Tarihi : 21.09.2022

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, ertanegribel@yahoo.com.tr, ORCID:0000-0003-1742-8006

Giriş

Sevgili hocamız Baykan Sezer aramızdan 20 yıl önce, -Eylül 2002’de- ayrıldı. Baykan Sezer genç sayılabilecek bir yaşta ömrü sona erdiğinde geriye Doğu-Batı çatışması kuramıyla bütünsel bir dünya görüşü mirası bıraktı. Bu miras günümüzde yolumuzu aydınlatmaya devam ediyor. Baykan Sezer Osmanlı sonrasında Batı’nın ve dünyanın birlikte yeniden örgütlendiği, iki dünya savaşının ve Batı sosyalizm uygulamaları yıkımının ortaya çıktığı, aynı zamanda modern siyaset ve dünya görüşlerinin kriz ve sarsıntıda olduğu XX. yüzyıl atmosferinde yaşadı. Sorunların çözümüne yönelik görüşlerini bütünsel bir yöntem anlayışı/tarih içinde ortaya koydu. Batı üstünlüğü temelinde ortaya çıkan değişim ve krizler Türkiye’den Kemal Tahir ve Baykan Sezer ile birlikte iki büyük Doğu devrimcisinin ortaya çıkmasının zeminini oluşturmuştur. Bunda Türk toplum ve tarihinin zenginlik ve birikimi önemli bir rol oynamıştır. Baykan Sezer düşünce mirası günümüz gelişmelerini anlamak ve tutum almak için elimizdeki en önemli kılavuzdur. Günümüzde hem dünya hem de Türkiye açısından Avrupa-merkezli evrensel modernleşme anlayışına karşıt küresel bir eksen kaymasından söz edilmektedir. Bu çalışmada toplumlar arası ilişkilerde öne çıkan güncel eksen kayması ile ilgili Doğu-Batı farklılık ve çelişkisine dayalı tarihi bir çerçeve ortaya koymaya çalışacağız. Bu, Baykan Sezer’in sosyoloji yöntem anlayışının günümüz olaylarına ve sorunlarına uygulanmasından başka bir şey değildir.

Sosyoloji XIX. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkmış bir bilimdir. Sosyolojide uzun dönem Batı sorunları ve bu sorunların çözümünde Batı açıklamaları üstünlük taşımıştır. Bunda Batı dünya egemenliğinin verdiği üstünlük ve Batı dışı toplumların sorunlarını Batı çözümü temelinde ele alması önemli bir rol oynamıştır.¹ Sosyolojide modern Batı açıklamalarının geçerliliği 1960’lı yıllardan sonra Batı-dışı ülkelerde tartışılmaya başlanmış ve yeni açıklamalar gündeme gelmiştir. Batı dünya egemenliğine karşı Doğu toplumları ağırlıklarını koyarak sorunlarının çözümünde kendi adlarına etkili olmaya başlamışlardır. Doğu-Batı ilişkilerinde eksen kaymasının diğer deyişle Doğu’nun yükselişi ve Batı’nın toplum/tarih modellerinin gerileyişi bu açıdan ilgi çekicidir. Ancak bu tartışmalar Doğu’da bir sonuca ulaşmadan, 1980-90’lardan itibaren Batı sosyoloji açıklamalarının sınırlılığı yerine, giderek sosyolojide ortak/evrensel açıklamalardan vazgeçilerek ABD egemenlik düzeni içinde herkesin kendi adına sorunlara çözüm aramaları (hayali modernleşme, çoklu modernleşmeler) öne çıkarılmıştır. Bunun sosyolojide ilk görüntüsü bütünsel açıklamalardan ve tarihten vazgeçme biçimindedir. Doğu ve Batı toplumları kendi kaderlerini birbirinden ayırmış ve dünyanın birliği görüşü terk edilmiştir. Her iki tarafta da muhafazakâr, ırkçı düşmanca görüşler egemen olmuş, çözüm ve kimliklerini mutlak karşıtlık içinde tanımlamışlardır. Bu yöndeki görüşler öncelikle Batı tarafından gündeme getirilerek Batı-dışı ülkelerde etkili olmuştur. Sosyolojide bu eksen kayması aynı dönemde toplumlar arası ilişkilerde Batı adına eksen kaymasının bir izdüşümü ve açıklaması olarak ortaya çıkmıştır. Batı’da tarihi/toplumsal ilerleme ve modernleşme eleştirileri genel olarak bilime/sosyolojiye kuşkuya dönüşmüş ve Batı-dışı ülkelerde de geçerlilik kazanmıştır. Batı merkezli modern evrensel gelişme çizgisi kuramından vazgeçilmesine karşılık yeni dönemde de açıklamada dünya egemenlik ilişkilerinde Batı öncülüğü ve sözcülüğü ABD eksenli küreselleşme çerçevesinde geçerliliğini sürdürmüştür.

Günümüzde Batı’da bütünsel yöntem/tarih anlayışı ve dünya ölçüsünde sorunların ortak çözümünden vazgeçilmiş, ancak Batı dünya egemenliğinin üstünlüğü ve evrenselliği tartışma dışı bırakılmıştır.² Doğu ve Batı arasındaki farklılığın mutlaklaştırılması ile Batı

¹ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015.

² Ertan Eğribel, *Bilim Sosyolojisi ve Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2017.

dünya egemenliğinin mutlaklaştırılması birliktedir. Çözüm arayışları ve farklılık yeni bir aşama söz konusu olmadan verili düzen içinde egemenlik çekişmesine ve çatışmaya dönüşmüştür. Aynı görüş Batı dışı ülkelerde de kendi adlarına verili düzen içinde kendi ağırlıklarının gündeme gelmesinin dışına çıkmamaktadır. Batı'nın olduğu gibi Doğu'nun da karşı tarafı kapsayacak evrensel/modern yeni bir düzen ve çözüm arayışı ve sözü yoktur. Taraflar arasındaki dengede çatışma ve farklılık kendi adlarına siyasi ve kültürel üstünlük taşıma isteğinin dışında değildir. Bizim esas karşı çıktığımız durum budur. Günümüzde verili düzen içinde aşama olmadan bir tarafın diğer tarafa üstünlüğü toplum içinde ve toplumlar arası ilişkilerde dünyanın tahribine dayalı sonucu olmayan uzlaşmaz bir çelişkiye veya dengesizliğe/kaosa dönüşmüştür. ABD eksenli Batı dünya egemenliği temelinde küre-yerelleşme, Batı-dışı modernlik, hayali modernleşme, çoklu modernleşme ve kimlik tartışmalarının sosyolojide egemen olması bu dönemdedir. Tekrar belirtelim, bu açıklama ve tartışmanın gündeme gelmesi Batı öncülüğündedir. Batı sosyolojisindeki modern evrensellik anlayışından (toplumsal tarihi değişme, ilerleme, gelişme vb.) vazgeçilmesi sonrasında, yeni dönemde Batı-dışı toplumlar Batı açıklamalarını/çerçevesini izler durumdan çıkamamışlardır.

Günümüzde Doğu-Batı çatışmasının aşılması yerine farklılıkların mutlaklaşması ve daha dar çıkarların savunulması her yönüyle gündemdedir. İktisat temelli modern açıklamaların gözden düşmesi de aynı dönemdedir. Bir anlamda eski Doğu-Batı çatışması kültürel kimlik/düşmanlık temelinde ayrıştırılıp mutlaklaştırılmıştır. Yeni olan tarafların birbirine yabancı olması değil, karşı tarafı itmesi, dışlaması veya elinden gelirse ortadan kaldırmaya çalışmasıdır. ABD eksenli küreselleşme anlayışının temelinde bu vardır. ABD küreselleşmesinden anlaşılması gereken, geçmişte Amerika'da yerli halkın bütünüyle katledilerek kıtanın Batılılaşması gibi genel olarak dünyanın tahribidir. Özellikle geçmişte Doğu'nun ve Batı'nın öncüsü ve sözcüsü olan Yakın Doğu askeri-siyasi koruyuculuk yapan cephe devletleri mirası üstlenen toplumlara karşı ABD'nin tavrı bu yöndedir. Bundan güç alarak giderek Doğu-Batı ilişkilerine dayalı dünya uygarlık mirasının tahribine yönelik bir çaba içindedir. ABD eksenli küreselleşmenin temel özelliği budur. ABD uygarlıklar arası ilişkileri denetlemenin/egemenliğin ötesinde, kendi çıkarlarını mutlaklaştırmak için yıkıcı yeni bir role soyunmuştur. Bu öncelikle dünya egemenlik ilişkilerinde elde ettiği siyasi çıkar ve üstünlüğü tarihi koşullar ve toplum üstü bir nitelik kazandırma çabasıyla ilişkilidir. Günümüzde ABD tarafından Doğu ve Batı cephe mirasını üstlenen iki devletin, Türkiye ve Rusya'nın küreselleşmenin/tarihin dışına itilmesi ve çatışmanın merkezinde yer alması rastlantı değildir.

ABD küreselleşmesiyle Batı merkezli evrensel modernleşme eleştirileri ile Doğu-Batı ilişkilerinde eksen kayması görüşleri birliktedir. Yakın Doğu/Akdeniz merkezli Doğu-Batı çekişmesi yerine, geleceğe yönelik olarak ABD öncülüğündeki Doğu-Batı ilişkilerinde Pasifik merkezli ABD-Çin çekişmesi öne çıkarılmaktadır. Geçmişte Doğu-Batı çatışmasının uzağında görülen Uzak Doğu/Çin ilk defa dünya egemenlik ilişkilerinde özel bir konum kazanmaktadır. Her ikisi birlikte ortaya çıktığı gibi birbirini desteklemekte ve doğrulamaktadır. Yeni bir aşama olmadığında ve aynı sözü ve çıkarı da paylaşmak mümkün olmadığında eski geleneksel Doğu uygarlıklarının mirasçısı toplumlar Batı'dan yollarını ayırmışlardır. Ancak birbirinden farklı şeyler söylemedikleri ve bu yönde farklı bir arayış içinde olmadıkları için, çekişme ve çatışma ABD eksenli küresel düzen içinde belli ayrıcalıklardan yararlanma boğuşması, itişme olmaktan öteye gitmeyecektir. Geçmişte Batı merkezli evrensel modernleşme içinde birbirinden farklı Osmanlı, Hindistan, Çin, Rusya, Amerikan, Japon vb. modernleşme biçimlerine benzer biçimde küreselleşme içinde çoklu modernleşme/bölgeselcilik eğilimleri öne çıkarılmaktadır. Küreselleşme içinde çoklu modernleşmelerin veya bölgeselciliğin kaynağında ABD'nin bu ülkelerle kurduğu ilişkilerin farklılığı bulunmaktadır. Batı, Avrupa merkezli modernleşme çabasında olduğu gibi ABD

eksenli küreselleşme de Batı yayılcılığı ve sömürsünün dünya çapında yeniden örgütlenmesinden başka bir şey değildir. Nitekim yeni dünya düzeni/düzensizliği tartışmalarının bir başlangıcının Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrası ortaya çıkması ve aynı zamanda sosyalizmin ve tarihin sonundan ve çokluktan söz edilmesi bu görüşlerin bir uzantısıdır. ABD eksenli küreselleşme ve bölgesel düzeyde ayrışma ve çeşitlilik içinde birlik değil kaos ve dengesizlik hakim ilişkidir. Böylece gerçekte teoride ve pratikte mevcut dünya egemenlik düzenini aşacak yeni bir dünya arayışının ve bunu sağlayacak potansiyele sahip güçlerin önü kesilmeye çalışılmaktadır. Taraflar arası çekişme ve çatışma, düşmanlık içinde tarafların ve ayrışmanın mutlaklaşması küresel verili düzenin temel özelliği olmuştur.

Baykan Sezer ve Batı Eksenli Modernleşme ve Küreselleşme Eleştirisi

Batı merkezli modernleşme ABD öncülüğünde küreselleşmeyle son sınırına gelmiştir. Ancak Doğu-Batı çatışması ve Batı dünya egemenliği aşılamadığı için hem modernleşme, hem de tarihte gelişme ve değişim savunulamaz haldedir. Doğu-Batı arasındaki Batı merkezli modernleşme sürecinin geldiği yer karşılıklı yıkım ve dünya uygarlık mirasının tahribidir. Meselenin temelden anlaşılması ve tartışılması için Batı merkezli modernleşme, eski dünya ve yeni dünya diğer bir deyişle modern ve modern öncesi arasındaki çekişme ve bu çekişme içinde ABD'nin etkisi, konumu ve rolü üzerinde durulmalıdır. O zaman günümüzdeki küreselleşme içinde yerel/bölgesel yeni örgütlenme çabasını ve eksen kaymasını ve açmazlarını geçerli bir açıklama ve zemin üzerinde tartışabilecek bir çerçeveyi ortaya koyabiliriz. Bu açıdan Baykan Sezer'in Batı merkezli modernleşme eleştirileri ve Amerikan modernleşmesinin özellikleri görüşleri bize yardımcı olacaktır.³ Baykan Sezer sosyolojisi bu açıdan görüşlerimizi geliştirmemize, katkıda bulunmamızı sağlayacaktır. Baykan Sezer sosyolojisinin güncelliğinden de bu anlaşılmalıdır. Bu nedenle Baykan Sezer'in yöntem anlayışını bir kere daha hatırlatmakla işe başlayacağız.

Baykan Sezer, Marx'tan sonra çalışmaları dünya egemenlik ilişkileri bağlamında önemini ve geçerliliğini sürdüren tek sosyologdur. Marx'ın sınıflar çatışması temelinde Batı'ya verdiği öncülük ve sosyalizm anlayışı tartışmalı olsa bile sömürsüz bir dünya özleminden ve bunun toplumların istediği yönde ve onların gücüyle yapılması yönündeki tarihi/toplumsal değişim anlayışı önemini sürdürmektedir. Sosyolojinin temelde ortaya çıkış yönü ve bilim olarak sahip çıkılması gereken özelliği de budur. Baykan Sezer'in tarihte Doğu-Batı çatışması görüşü sorunların siyasi düzeyde bilincine varılması ve aşılmasında dayanacağımız temel gücü göstermektedir. Baykan Sezer, Marx'ın sınırlı kalan sınıflar arası çatışmaya dayalı temel etken/çelişki kavramı yerine, tarihte Doğu-Batı çatışması/çelişkisi temelinde yeni bir yöntem anlayışı geliştirmiştir. Baykan Sezer bütün dönemler için geçerli bütünsel bir tarihi/toplumsal değişim anlayışını keşfetti ve bu yönde bilim düzeyinde sosyolojiye katkı yaptı. Bu bakış açısı tarihin başından günümüze kadar toplumlar arası farklılıklara, çıkar ve çatışmalara rağmen dünya tarihini bir bütün olarak kavramamızı sağladı. Doğu ve Batı arasında farklı çıkarların olması dünya tarihinin birliğine engel değildir. Birbirinden ayrı iki veya çoklu dünyalar söz konusu değildir. Taraflar arasındaki farklılık ve çelişki birbiriyle ilişkili tek bir dünyayı belirttiği gibi sorunların çözümü de birbirlerinden bağımsız değildir. Tarihin birliği ve evrenseliğin eleştirisi yerine Batı eksenli dünya egemenliğine dayalı modernleşmekten veya küre-yerelleşmeden vazgeçmek gerekir.

Doğu-Batı çatışması bize dünya tarihin birliği ve bütünlüğünü açıklamayı sağlayacak sorunların çözümüyle ilgili temel çekişmeyi verdiği için önemlidir. Toplumların herbiri birbirinden bağımsız, ayrı bir tarih yaşamış olsaydı ortak bir dünyadan ve çözümden ve bilim düzeyinde sorunlar üzerinde toplumun isteği doğrultusunda etkili olmaktan söz etmek de mümkün olmazdı. Sorunların kaynağı toplum/tarih dışı, aşılama bir tarihin veya

³ Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, İstanbul: Sümer Kitabevi Yayınları, 1988.

dışardan belirlenen bir kaderin ürünü değildir. Günümüzde farklı toplumların farklı konum ve çıkarlarının mutlaklaşması bilim düzeyinde ortak bir sosyoloji anlayışından, toplum/tarih yasalarından (bütünsel yöntemden) söz etmeye izin vermediği gibi farklılaşmayı ve çözümsüzlüğü/çatışmayı mutlaklaştırmaktadır. Baykan Sezer Doğu-Batı çatışması/çelişkisine bağlı olarak tarihin/toplumların temel değişme yasasını bize tanıtmaktadır.⁴ Toplumların tarih içinde farklı serüvenleri, kimlikleri Doğu-Batı çekişmesinde farklı cepheler içindeki siyasi yer ve rollerinden kaynaklanmaktadır. İmparatorluk veya dünya egemenlik ilişkisi de askeri, siyasi, ticari yönde ilişkileri denetleme çabasından ve bunun çatışmaya dönüşmesiyle siyasi bir nitelik kazanması ile ilişkilidir. Üstünlüğü elinde tutan taraf geleceği belirleme ve planlama imkanına sahip olurken karşı taraf kendi bağımsız kimliğini savunmakta zorlanmıştır. Bu karşılıklı ilişki dünya tarihinin birliğini ve işleyişini oluşturmuştur. Aksi takdirde her toplumun birbirinden farklı, koşulların ve tarihin üstünde mutlak/çözümlememez ve açıklanamaz sorun ve çözümlerden, kimlik ve özelliklerinden söz etmek gerekirdi. Günümüzde bu görüşün güncellenmesi ABD eksenli küresel dünya egemenliği içinde çeşitli ırkçı anlayışları meşrulaştırmaktan ve savunmaktan başka bir şey değildir. Baykan Sezer'in toplumlar arası ilişki ve farklılıkları Doğu-Batı çelişkisi temelinde tanımlayan yöntem anlayışı sorunları bütünsel bir yöntem içinde anlamak yanında, dünya egemenlik ilişkilerine dayalı olarak ortaya çıkan temel sorunların ortak çözüm yönünü de göstermektedir.

Günümüzde sosyolojide bütünsel tarih/toplum yasalarından vazgeçilirken gerçekte dünya tarihinin birliği ve sorunların çözümünde ortaklık reddedilmiş olmaktadır. Doğu-Batı çatışması/çelişkisi tarihin birliğini sağlayan temel etkidir, tarih ve toplum yasalarının işleyiş yönü aynı zamanda sorunların çözüm yönünü de göstermektedir. Dünya tarihinin bütünlüğü içinde geçmişi, günümüzü anlamaya izin verdiği gibi gelecekle ilgili öngöründe bulunmaya da izin vermektedir. Sosyolojinin bilinç düzeyinde anlaşılabilir, paylaşılabılır yöntemi, kuralları olan, sorunlar üzerinde bu kurallar aracılığıyla toplum düzeyinde etkili olmaya çalışan bilim olmasından bu anlaşılmalıdır. Bilimsel sosyalizmin de kaygıları bu yönde sosyolojiyle ortaktır. Bu açıdan Baykan Sezer genel bir dünya görüşü, tarih anlayışı ve yöntemi olan ender sosyologlardan biridir, en az Marx kadar önemlidir. Sosyalist olmak ile marxist olmayı özdeşleştirmemek gerekir. Baykan Sezer Doğu devrimcisidir ve yöntem sahibi bir sosyolog olarak sosyalizme de katkıda bulunmaktadır. Marx'ın bilimsel sosyalizmin ve aynı zamanda sosyolojinin de bilim olarak kurucularından biri olduğu unutulmamalıdır. Çok uzun zaman Batı'da sosyoloji ve sosyalizm birbirine karşıt olarak görüldüğü için Marx'ın görüşleri sosyoloji dışında görülmüştür. Baykan Sezer'in Doğu adına ve öncülüğünde sosyoloji kadar sosyalist yönetime de katkı yaptığını söylerken abarttığımız düşünülmemelidir. Türkiye'den dünya çapında kuram sahibi devrimci bir sosyoloğun ortaya çıkması rastlantı değildir. Türk toplum tarihinin dünya tarihi içinde zenginliği ve serüveni Baykan Sezer'in düşünce ve tutumunun belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Doğu-Batı çatışması aşılmadıkça Baykan Sezer'in kuramı ve tutumu tarih düzeyinde güncelliğini koruyacaktır. Günümüzde Batı dünya egemenliğine bağlı olarak sorunların tanımlanmasında Batı sosyoloji uygulamaları ve yöntemine üstünlük verilmektedir. Dünyada temel tartışmalar sürerken, verili düzenin işleyişindeki sorunlara rağmen sosyolojide yöntem konusundaki tartışmalarının sonuçlandığını, sosyalizm anlayışının tükendiğini düşünmek en hafif deyimle aşırı iyimserliktir. Bu durum Batı'nın kendi üstünlüğüne ve gücüne güvenden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde Batı merkezli modern toplumsal/tarihi değişme anlayışı yeni bir aşamayı öngörmediği için son sınırına gelerek kendini tüketmiş, modern yöntem anlayışı da savunulamaz durumdadır. Modern Batı evrensel toplum/tarih modelleri eleştirilirken

⁴ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022.

Batı'nın dünya içindeki konumundan ve rolünden vazgeçilmemiştir. Batı çıkarlarının ve üstünlüğünün nerede olduğunu bilmektedir ve bunu tartışmak istememektedir. Küreselleşme içinde farklı kimliklerin/bölgeselciliğin/çokluğun savunulması çokseslilik veya çok merkezlilik içinde yeni bir yol arayışı değildir. Bu tür bir çekişme ve arayış yerine, çok merkezlilik içinde taraflar arasında önde kimin olacağı tartışması her toplumun birbirine karşı olduğu daha muhafazakâr, ırkçı kaotik bir dünya çerçevesi oluşturmaktadır. Yerleşmenin kültürel mutlak kimlikler çerçevesinde yapılması veya farklı tarihlerin savunulmasına dönüşmesi giderek arayışların önünde engele dönüşmektedir. ABD eksenli küreselleşme anlayışı temel sorunları aşmadan kendi egemenliği altında çok merkezli bir dünya içinde mutlaklaştırmaya çalışmaktadır. Yakın doğu hariç Hindistan, Çin, Güney Doğu Asya, Pasifik, Avrupa Birliği, Afrika ve Güney Amerika'da toplumlar arası birliklere/bölgesel birliklere dayalı (jeopolitik, jeokültürel) merkezler oluşmaktadır. Buna karşılık Yakın Doğu'da, eski Doğu-Batı ilişkilerinde cephe örgütlenmesine ve imparatorlukların mirasına sahip olan tarihi-coğrafya dünya çağında sorunların, kaotik ilişkilerin merkezi olarak -Büyük Orta Doğu Projesi olarak adlandırılan bölge-gösterilmektedir. Huntington ve Brzezinski'nin tezleri bunun en açık kanıtıdır.^{5,6} Bu küresel çerçeve içinde çok merkezli, ancak bu merkezlerden birinin egemenliği söz konusu olmadan ABD eksenli dünya egemenlik düzeni içinde alt bölgeler/dünyalar oluşturulmaya çalışılması, modernleşmenin güncel yorumu olmaktan ileriye gitmemektedir. ABD dünya egemenliğini toplum düzeyinde siyasi bir kimlik belirtisi olmadan bireysel düzeyde verili düzene ortak olmak veya yaşam tarzı temelinde tanımlamaktadır. Bu nedenle uygarlık ve toplum düzeyinde bir çözüm olmadan kişisel ve toplumsal düzeyde düzenden pay alma itişmesi/çekişme, sürekli krizler ve kaos verili dünya düzeninin özelliğini oluşturmaktadır. Küresel düzeyde sorunlar ve birlik, toplumlar arası ilişkiler, siyaset, tarih ve koşullar dışında iklim değişiklikleri, salgın gibi doğaya veya doğa üstü koşullara dayalı olarak tanımlamaktadır. Bölgesel farklılıklar, kimlikler ve sorunlar ise ancak etnografik bir konu olarak ilgi çekmektedir. Bu özellikler etnik, din, cinsiyet, yaşam tarzı düzeyinde toplum kimliğini oluşturduğu için (kimlikten vazgeçmek olacağı için kimse bütünsel düzeyde toplumsal değişmeyi savunulamamakta), zorunlu olarak bölgesel, cinsel, kültürel mutlak kimliklere mahkûm olmak kaçınılmaz hale gelmekte, dar çıkarları savunmanın dışına çıkılamamaktadır. Çok merkezli jeopolitik, jeokültürel bölgeselleşme, modernleşme/küreselleşme çabaları sonuçta itişmenin ve farklılaşmanın mutlaklaşmasını belirtecektir.

Günümüzde Batı dünya egemenliğinin açmaza düştüğü, Batı'da yeni bir aşamanın öncülüğünü yapacak güçlerin olmadığı koşullarda Doğu ülkeleri kendi konumlarını öne çıkarmaya çalışmakta ve yükselen güç olarak görünmektedir. Ancak ABD eksenli Batı'nın gerilemesini ve yükselişini evrensel/modern yeni bir dünya ve düzen anlayışıyla temellendirememektedir. Başarısı ve yükselişini sadece Batı düzeninin açmazlarıyla, gerileyişiyle, ahlaki, dini, iktisadi vb. çöküşü ile açıklamaktadır. Günümüzde bütün dünyanın çıkmaza saplanması gerçekte Batı dünya egemenliği ve modernleşme serüveninin geldiği yeri göstermektedir. ABD eksenli yeni dünya düzeni kendi açmazına bütün dünyayı ortak etmeye çalışmaktadır. Günümüzde Batı eksenli modernleşmeyi savunmak mümkün olmadığı gibi modern sonrası ABD eksenli yeni düzen kendi dayanağını şiddet ve yıkım dışında bir çözümle tanımlayamamaktadır. Günümüzde ABD'nin dünya egemenliğinin üstünlüğüne karşın dünya çapında toplumların kendi isteği ve örgütlenmesine dayalı bir ortak çözümü savunmak yerine kendi düzenini/çıkarlarını küreselleştirmenin ötesine

⁵ Samuel Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, çev., Mehmet Turhan, İstanbul : Okuyan Us Yayınları, 2004.

⁶ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere*, çev., Ertuğrul Dikbaş, İstanbul: Sabah Kitapları, 1998.

geçememektedir. Diğer deyişle kendi kendini savunma konumundadır. Yakın Doğu'da geçmişte iki karşıt cephenin mirasçısı Rusya ve Türkiye'yi (bir yanıyla İran ve İslam uygarlığını da) küreselleşmenin dışına iterek, dışlayarak şeytanlaştırmakta, Batı'yı ve dünyayı askeri ve siyasi düzeyde özellikle iki ülkeye (Rusya ve Türkiye'ye) karşı askeri, siyasi düzeyde örgütlemeye ve kendine bağlı tutmaya çalışmaktadır.

Günümüzde ABD eksenli Batı düzeninin açmaza düştüğünü sorunların çözümünden vazgeçmesi ve çatışmaya, kaosa ve yıkıma dayalı olarak üstünlüğünü korumaya çalışmasından kolayca saptamak mümkündür. Ancak Doğu toplumları da Osmanlı sonrası kendi öncü, sözcü örgütlenmesini sağlayamadığı, yeni değerler ve görüş ortaya koymadığı için Batı açıklamaları hala üstünlüğünü korumaktadır. Verili dünya düzeninin aşılabilmesi şiddet ve yıkıma ortak olmaktan, Batı açmazına izleme çabası olmaktan başka bir anlama gelmemektedir. Dünya egemenlik ilişkileri temelde bir çıkış olmadan verili düzen içinde üstünlük sağlamaya dönüşünce ortak çözümsüzlük içinde, daha otoriter ve muhafazakâr, kaotik bir dünyayı savunma çabasına dönüşmektedir. Günümüzde dünya çapında sürekli krizler gerçekte yeni bir aşamanın ve yeni bir düzenin gerekçesi ve dayanağı olması gerekirken daha otoriter, muhafazakâr, şiddetin mutlaklaştığı bir dünyanın gerekçesi olmuştur. Gelecek ile ilgili bir perspektifin olmaması, güvensizlik, endişe ve kaygı, düşmanlığın mutlaklaşması bu nedenledir. Bizim bu şiddet ve yıkım konusunda üstünlük kazanmak için ne Batı ile yarışmaya isteğimiz var, ne de bu yönde bir tarihimiz vardır. ABD'nin mevcut düzeni tehdit eden derin çelişkilere karşın kendi egemenliğini mutlaklaştırmaya çalışması köhnemiş ve çürümüşlüğüne daha çok belirginleştirmekten başka bir sonuca yol açmıyor. Doğu toplumlarının da bu açmazda debelenmesine, bataklıkta olmasına ve üstünlük sağlamak için şiddeti, yıkımı daha güçlü istemesine gereksinimi yoktur.

Doğu-Batı Çatışmasında Tarihi Eksen Kayması: 1453 ve 1492 Karşıtlığı Temelinde Tarihin Birliği ve Güncelliği

Doğu-Batı ayrımı ve çelişkisi birbirinden habersiz iki dünyayı değil, tarih içinde iki farklı uygarlığın birbiriyle buluşmalarının ve çatışmalarının ürünüdür.⁷ Amaç karşı tarafı ortadan kaldırmak değil ilişkilerin denetimini ele geçirerek dünya egemenliğinin getirdiği imkanlardan faydalanmaktır. Çatışmanın temelinde Batı yayılcılığı ve buna karşı Doğu'nun toplumlar arası ilişkilerin düğümlendiği Yakın Doğu'da kendi öncü askeri-siyasi örgütlenmesini ortaya çıkarması bulunmaktadır.⁸ ABD dünya egemenliğini mutlaklaştırmak için geleneksel Doğu-Batı çatışması dışına çıkmak istemekte, ancak dünya egemenliği ve sömürüden vazgeçmeden yeni bir küresel örgütlenmeyi amaçlamaktadır. ABD küreselleşmesinin önünde siyasi ve tarihi düzeyde en büyük engel ve çatışma alanı Yakın Doğu olarak görülmektedir. ABD küreselleşmesinin temelinde genel olarak dünya tarihinin, özelde bu tarihin dinamizmini oluşturan Yakın Doğu tarihi ve uygarlık mirasını tahribi ve tasfiyesi vardır. Günümüzde ABD eksenli küreselleşme sonrasında toplumların konumlarını tanımlamak için eksen değişikliği ifadesi kullanılmaktadır. ABD merkezli küreselleşme ve eksen değişikliği Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrası ABD üstünlüğü temelinde bir yönüyle bölünmüş/bölgesel, çok merkezli yeni dünyayı belirtmek için kullanılmaktadır. Küre- yerelleşme çeşitli toplumların kendi çıkarlarını mutlaklaştırmaya dönüşmüştür. Bir anlamda dünyada eksen kayması Amerika'nın tarihin ve koşulların, toplumların üstünde, Doğu-Batı çelişkisi dışında kendi konumunu ve egemenliğini sürdürmeye çalışmasını belirtmektedir.

⁷ Baykan Sezer, "Doğu-Batı Çatışmasında Yunanlığın Yeri", ek *Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2018.

⁸ Baykan Sezer, "Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları", *Sosyoloji Yıllığı Kitap-12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, der., Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2017, 2. Baskı, s.101.

Günümüzde toplumlar arası ilişki ve sorunların çözümünde gücü ve şiddeti temel ilişki olarak mutlaklaştırmak, insani değerleri savunmanın güçleştiği anti-toplumsal/barbar yeni bir örgütlenmenin yolunu açmaktadır. Kitle imha silahlarının kutsallaşması ve bütün insanlığı tehdit eder hale gelmesi bu nedenledir. Toplumlar arası ilişkilerde ortaklığın ve birliğin şiddet ve boyun eğdirme temelinde kesişmesi, anti-toplumsal düşmanlık ve şiddetin, asimilasyon ve melezleşmenin meşrulaşması uygarlık tarihinin yıkımından başka bir şey değildir. Tarihin getirdiği nimetleri kutsayarak farklı olanı dışlama, uygarlığı insanlığa karşı tehdit olarak görmek bu anlayışın bir ürünüdür.

Günümüzde anti-toplumsal küresel yeni düzenin özellikleri saptamak kolaylıkla mümkündür. Ancak verili düzenin işleyişini ve insanların başına bela haline gelişini sadece günümüz görüntüleriyle açıklamak, etkilemek ve dönüştürmek mümkün değildir. Bu nedenle sadece Batı modernleşme serüvenini değil, Amerika'nın bu serüven içindeki konumu ve rolünü de tanımlamak gerekir. Bu, bize hem ABD küreselleşmesinin temel özelliklerinden biri olan Yakın Doğu cephe güçleri mirasçısı toplumların dışlanmasını temellendirmemizi sağlayacağı gibi, aynı zamanda günümüz sorunlarını çözeceğimiz toplumsal örgütlenmenin hangi yönde oluşması gerektiğini ortaya koymamıza da izin verecektir. Diğer bir deyişle günümüz koşullarında hangi temelde ve hangi güçlere dayanarak sorunları çözmemiz gerektiğini, tarihi değişime/gelişmeye engel olan, karşı çıkan güçleri de gösterecektir. Doğu-Batı çatışmasının günümüz koşulları için yeniden tanımlamak için gerekli çerçeve de bundan başka bir şey değildir.

1453 ve 1492 tarihleri günümüze kadar gelen dünya egemenlik ilişkileri dünyada eksen kaymasının başlangıcını ve tarafların yeniden belirlenen temel konumlarını, sorun ve rollerini belirtmek için önemlidir. Amerika, kimliğini ve yeryüzünde elde ettiği yeri İstanbul'un fethi sonrasında, Doğu-Batı çatışması/tarih dışında bir kıtanın keşfi sonrasında kazanmıştır. Toplumlar arası ilişkilere daha değişik bir açıdan ve geleneksel Batı'nın çelişki ve çatışmaları dışında görece bağımsız bir biçimde bakmaktadır. Amerika'nın keşfinde Batı'nın karşılaştığı halklar da Doğu-Batı ilişkileri dışında kalmış halklardır. Amerika'nın yaşadığı serüven ve sonrasında Batı içinde elde ettiği başarı ve önderlik yerli halkların bire kadar kırımına dayalıdır. Günümüzde dünya egemenliğini mutlaklaştırmak için ABD'nin sorunu Batı'nın savunulmasından çok kendisini ve ele geçirdiği üstünlüğün savunulması olarak görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi ve ABD'nin kendine güven duygusu kazanması sonucunda değişik ve yeni anlam kazanan sorunların başında Doğu-Batı çatışması bulunmaktadır. ABD, ne Batı içinde, ne de geleneksel Doğu içinde kendi üstünlüğünü tartışacak bir güç görmemektedir. ABD küreselleşmesinin tarihin, toplumların, koşulların dışında ve üstünde görülmesi bu nedenledir.

ABD, Avrupa'nın tarihte Doğu-Batı ilişkileri sonucu kazandığı geleneksel Batı kimliği ile tam bir özdeşlik kurmadığı gibi kendisini bu kimliğin doğrudan devamcısı olarak da görmemektedir. Ancak kendi varlığı ve kimliğini dayandığı temel olayın Doğu-Batı ilişkilerinde Osmanlı'nın İstanbul'u fethi sonrası Batı'da ortaya çıkan bir açmazın ve yeni bir arayışın ürünü olduğunun bilincindedir. Esas ilgisi ve kimliğini dayadığı olay bu başlangıçtır. Immanuel Wallerstein'in hem Batı marksizmi hem de Avrupa merkezli modernleşme anlayışına karşı geliştirdiği toplumsal değişme/dünya sistemi anlayışı Doğu-Batı çatışması dışında ABD merkezli yeni bir toplumsal değişme anlayışını (bağımlılık teorileri) ortaya koymak içindir.⁹ Bu açıdan dünya tarihini ve değişimini Amerika'nın keşfi sonrası başlatması rastlantı değildir. Avrupa merkezcilik eleştirileri, Avrupa merkezli dünya evrenselleşmesi/dünya tarihi anlayışından vazgeçilmesi Amerikan merkezli yeni bir toplumsal değişme anlayışının egemenliği içindir. Bu yönüyle kuramı hem marksizm, hem

⁹ Immanuel Wallerstein, *Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş*, çev. Ender Abadoğdu, İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004.

de Avrupa merkezli dünya uygarlık tarihi anlayışı eleştirilerinin üzerinde etkili olmuştur. Amerika'da Batı yayılcılığı Doğu-Batı çelişkisi ve çatışması dışında gerçekleşmiş ve bu Batı'ya çok büyük imkanlar kazandırmıştır. Amerikan kıtasının keşfi ve yaşanan serüven Batı ülkeleri açısından hayranlıkla izlenmiştir. Kuzey Amerika'nın özellikleri Batı yayılcılığı ve sömürüsü açısından elverişlidir. Amerikan kimliği ile Batı modernleşmesinin başlangıcı ve ilişkisi bununla ilgilidir ve geleneksel Batı'yı bu yönüyle etkilemiştir. ABD kimliği ile ilişkili temel tehdit ve çatışma alanı esas olarak kıta dışında, Osmanlı mirası karşıtlığı ile ilişkilidir. Amerikan tarihinin modernleşmenin başlangıcı ve dünya tarihi olarak evrenselleştirilmesinde de bu olay bulunmaktadır. Bu nedenle Osmanlı tarihi-coğrafyasında yaşanacak günümüzdeki bir değişikliği ABD kendi varlığı ve üstünlüğü için temel tehdit ve sınırlanma olarak görmektedir. ABD kimliği için temel çatışma ve tehdit Osmanlı mirası olmaya devam etmektedir. ABD, Batı ve diğer Batı dışı ülkelerde ortaya çıkacak değişimin verili düzenin dışında yeni bir düzen öneremeyeceği inancındadır. Kendi dünya egemenliğine karşı yeni bir düzen, askeri-siyasi tehdidin ancak eski Osmanlı mirası çerçevesi içinde ortaya çıkacak yeni bir örgütlenme olacağı görüşündedir. Günümüz dünyasındaki eksen kayması ve çok merkezli bölgesel örgütlenmeler ile ilgili tartışmalara bu çerçeveden bakılmasının daha geçerli olacağı görüşündeyiz.

Günümüzde tartışılan eksen kayması gerçekte tarihte Doğu-Batı çatışmasında ortaya çıkan iki önemli olayın ve bunun getirdiği yeni örgütlenme ve eksen kaymasının bir ifadesidir. Bu açıdan günümüz sorunlarını İstanbul'un Fethi ve Amerika'nın Keşfi sonrası ortaya çıkan yeni gelişmeler ve sonuçları çerçevesinde ele almak gerekir. 1453 ve 1492 tarihleri ve karşıtlığı bizim bir takıntımız değildir. Baykan Sezer sosyolojisinin de en önemli tarihi/toplumsal değişme anlayışını oluşturmaktadır. Her iki olay hem dünya tarihi hem de Türk tarihi açısından dönüm noktasıdır. Doğu sorunu Batı açısından Türk sorunu olarak görülmeye başlanmıştır. XIX. yüzyılda Osmanlı'nın Batıcılışması ile Doğu sorunu biçim değiştirse de yine bizim Batı sorunu olarak gördüğümüz olay Doğu/Türk sorunu olmaya devam etmiştir. Ancak bir dünya savaşı pahasına Osmanlı'nın tasfiyesiyle çözüldüğü belirtilmesine rağmen günümüzde de çözülebilmemiş değildir. Ancak Osmanlı'nın tasfiyesiyle Amerika'nın dünya çapında Doğu-Batı ilişkilerinde etkili olmaya başlaması rastlantı değildir. Yine Batı içinde öncülüğü ele alması da II. Dünya Savaşı gibi görülse de ABD-Türkiye arasındaki askeri, siyasi ittifak Sovyetler'e karşı Soğuk Savaş'ta en belirleyici ittifak olarak görülmüştür. Bunun önemi Küba Krizinde açıkça görülmüştür. XX. yüzyılda ABD Batı içi çekişme içinde okyanus merkezli ilişkilerde Batı'nın öncüsü ve sözcüsü olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesi sonrasında arada II. Dünya Savaşı ve Sovyetler'in tasfiyesi sonrası ABD üstünlüğü son sınırına ulaşmıştır. Günümüzde ABD'nin eline geçirdiği üstünlüğü korumak ve mutlaklaştırmaktan başka bir önerisi yoktur. Gündeme gelen çeşitli yeni dünya düzeni önerilerinin sonunda Batı içi çelişki ve çatışmalar yerine, Doğu ile çatışması öne çıktığında ABD uygarlıkların yıkım ve tahribi pahasına üstünlüğünü korumaya çalışmaktadır. Bu elbette ABD küreselleşmesinin bir tanımıdır. Batı-dışı ülkeler açısından bakıldığında aynı olaylar bir başka anlam kazanmaktadır. ABD'nin askeri, siyasi, ticari ilişkileri denetleyerek dünya egemenliğini elinde tutma çabası yeni arayışların son bulması anlamına gelmemiştir. Yakın Doğu, Hindistan ve Uzak Doğu geleneksel Doğu uygarlıkları da kendi tarihlerinden yararlanarak dünya içindeki yer ve rollerine tartışma ve sahip çıkma çabasıdır. Ancak bu konuda verili dünya düzenini aşma konusunda sıkıntıları vardır.

Sonuç Yerine

Günümüzde dünya Doğu'nun öne çıktığı yeni bir eksen kayması yaşarken diğer deyişle Batı üstünlüğü dünya için bela haline gelirken Doğu ve Türkiye, sorunlarına karşılık yükselen güç durumundadır. Buna rağmen bu değişimi yeni bir dünya düzeni önerisiyle

temellendirmekte güçlük çekmektedirler. Bu nedenle Doğu'nun ve Türkiye'nin yükselişi güdük kalmakta, ABD verili düzeni içinde bir güç çekişmesine ve uzlaşma arayışına dönüşmektedir. Günümüzde bu süreç iş birliği ve çatışma temelinde sürmeye devam etmekte, taraflar bunun maliyetini halkların sırtından ödemektedirler. Günümüzde sorun taraflar arası çekişmenin reel politik bir süreç olarak sürdürülmeye çalışılması, yeni bir aşama arayışı olmaktan uzaklaşma eğilimi göstermesidir. Gerçekte olması gereken Doğu-Batı çatışmasının dünyanın geleceğine yönelik devrimci genel bir perspektife dönüşmesidir. Sadece Doğu-Batı farklılığından söz etmek, farklılıkları mutlaklaştırmak Batı'nın görüşüdür. Günümüzde Batı dışı ülkelerde de Batı ile farklılıktan söz edilmesine rağmen resmi siyaset olarak Batı dünya egemenliğine ve farklılıklara çok merkezlilik, karşıtlık ve çatışma içinde uyum kurulmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle Batı sosyolojisi ve ideolojisi hala geçerli, mutlak yöntem olarak gösterilmektedir. Günümüzde Batı kendi üstünlüğünü ve egemenliğini tartışmamak için genel sosyoloji açıklamalarından ve tarihten vazgeçmiş, gündelik sorunların çözümüne yönelmiştir. Ancak ABD dünya egemenliği genel dengesizlik ve istikrarsızlık içinde kendini mutlaklaştırmaya çalıştığı için düzen içi bir denge ve çözüm oluşturma çabası çok merkezli genel dengesizlik ve istikrarsızlığı içselleştirmekten başka bir sonuç vermemektedir. Toplumlararası ilişkilerde ve toplum içinde çelişki ve çatışmaların, çürüme ve kutuplaşmanın, parçalanmaların artması Batı-dışı toplumları da kapsayan şiddete dayalı otoriter, muhafazakâr, militarist, anti-toplumsal yeni bir düzen anlayışının ortaya çıkması bu nedenledir. ABD eksenli küreselleşmeye karşı yeni gelişmelerin bu yönde evrilmesinde dünyanın ve Türkiye'nin, çeşitli toplumların hiç bir çıkarı yoktur.

Tarihe ayak uydurmak, tarihin dışına düşmemek için hem tarihin işleyiş biçimini, hem de toplum olarak bu işleyişteki yerimizi ve rolümüzü tanımlamamız gerekir. Batı eksenli modernleşmenin tıkanması ve kendini inkar etmesi tarihin birliğinden ve Doğu eksenli ortak çözüme dayalı modernleşmeden vazgeçtiğimiz anlamına gelmez. Baykan Sezer Doğu-Batı arasındaki çelişkinin mutlaklaşmasını değil çelişkinin çözümünü amaçlamıştır. Doğu-Batı çatışması bu açıdan temel çatışmanın yönünü ve çözümünü göstermektedir. Batı'nın eline bir fırsat ve imkan geçmişti, ancak bundan yararlanmayı bilmedi, kendi çıkarlarını genel çıkarlar olarak mutlaklaştırdı ve başarısız oldu. Doğu toplumları ve Türkiye günümüz sorunlarının çözümünü dünya tarihinin birliği temelinde savunduğunda Doğu/Türkiye eksenli bir modernleşmenin de öncüsü konumuna gelecektir. ABD eksenli Batı dünya egemenliği kendi çözümünü evrenselleştirdiği için günümüzde modernleşmenin, çağdaşlaşmanın önünde bir engele dönüşmüş, kendi çıkarlarını mutlaklaştırarak değişime direnç göstermektedir. Doğu toplumlarının ve Türkiye'nin mevcut Batı düzeninin açmazına ortak olmak, yandaşlığını savunmak için nedeni yoktur.

ABD dünya egemenliğin çıkmazı ile Doğu güçlerinin yükselmesi arasındaki eksen kaymasını, buna karşılık çözümsüzlüğün yaygınlaşmasını tarih içinde tarafların konumu ve rolüyle temellendirmek gerekir. Tekrar edelim, ABD eksenli modernleşme, geçmişte Amerika'nın yerli haklarının tasfiyesine/kırımına benzer biçimde yıkıma dayalıdır. ABD küreselleşmesinden de amaçlanan Doğu-Batı çatışmasını aşmak söz konusu olmadan, tarafların kimliklerinin tasfiyesine veya melezleşmesi, diğer bir deyişle dünya tarihinin reddine dayalıdır. Bu yeni kıyım ve yıkımların meşrulaşması, mutlak çatışmanın kabulü anlamına gelmektedir. ABD eline geçirdiği toplumlar arası ilişkilerin denetimi ve üstünlüğü ile yetinmeyerek, bu gücü mutlaklaştırmak için Doğu ve Batı uygarlıklarının tasfiyesini, diğer deyişle tarihi kendi egemenliğiyle sonlandırmak istemektedir. Ancak Doğu-Batı çatışmasını tarafların birbirini veya dünya uygarlık birikimini tasfiye ederek aşmak mümkün değildir. Doğu-Batı ayrımını ve çatışmasını sömürsüz yeni bir dünyanın geleceğini oluşturacak biçimde tarihi düzeyde aşmak gerekir. Doğu-Batı çatışmasına dayalı uygarlık tarihi sadece bir tarafa mal edilemez, her iki tarafın da kanlarıyla, canlarıyla katıldığı bu süreçte uygarlık kazanımlarına sahip çıkmak her iki taraf için de bir görevdir. Bunun

ötesinde barbarlaşmaya karşı bir zorunluluktur. Sosyolojinin ve tarihin güncelliği bu açıdan önemlidir. Türk toplum tarihi ve onun düşünsel düzeyde maddeleşmesi/modernleşmesi olan Baykan Sezer sosyolojisi yeni dünyanın devrimci ruhudur. Verili dünya düzeninin açmazı ve sorunlarının çözümü genel olarak Doğu'ya ve özelde Türkiye'ye insanlık için tarihi bir aşamanın sözcülüğünü yapma imkânı vermektedir.

Kaynakça

- Brzezinski, Zbigniew. Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri. Çev., Ertuğrul Dikbaş. İstanbul: Sabah Kitapları, 1998.
- Eğribel, Ertan. Bilim Sosyolojisi ve Yöntem Tartışmaları. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2017.
- Huntington, Samuel. Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması. Çev., Mehmet Turhan. İstanbul : Okuyan Us Yayınları, 2004.
- Sezer, Baykan. "Doğu-Batı Çatışmasında Yunanlığın Yeri". ek *Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2018.
- Sezer, Baykan. "Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları". *Sosyoloji Yıllığı Kitap-12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması*. Der., Ertan Eğribel-Ufuk Özcan. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2017:59-132.
- Sezer, Baykan. *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022.
- Sezer, Baykan. *Sosyolojinin Ana Başlıkları*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015.
- Sezer, Baykan. *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*. İstanbul: Sümer Kitabevi Yayınları, 1988.
- Wallerstein, Immanuel. Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş. Çev. Ender Abadoğdu. İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

